

ренцію і надають державні субсидії, з метою визначення дієвості зазначеного законодавства.

Більш суворі позиції Євросоюзу щодо введення в дію всіх заходів, передбачених Першим пакетом законодавчих актів, стала довгоочікуваною новиною, особливо для тих приватних операторів, які сьогодні розчаровані у своїх спробах користуватися транс'європейською мережею вантажних залізниць. Хоча майже 90 % міжнародних вантажних перевезень залізницею у межах Європи можливо ефективно транспортувати на мережі, але започатковано лише незначну кількість нових маршрутів. У багатьох випадках оператори спроможні пройти крізь бюрократичні перешкоди окремих урядів і отримати ліцензію на експлуатацію, але у подальшому вони не можуть отримати сертифікат безпеки, який окремо вимагається для роботи у кожній з країн Євросоюзу. На додачу до політичних перешкод, існують певні проблеми із встановленням платні — справедливої чи ні—за доступ на кожну національну мережу, подолання мовних, а також технічних бар'єрів без відповідної підтримки з боку місцевих залізниць і органів управління.

Тим часом більшість органів управління інфраструктурою все ще не мають незалежності. Вони «прив'язані» до державної залізниці або ж насправді залишаються частиною тієї ж самої головної організації. Незначна кількість органів управління інфраструктурою може самостійно приймати рішення щодо надання права доступу

на мережу чи визначення маршруту.

Відповідно до законодавства передбачається, що органи управління інфраструктурою публікують офіційний бюлетень мережі, в якому визначається основний тип інфраструктури і умови доступу до неї, вказуються норми і тарифи, а також критерії визначення маршрутів. Система тарифів має базуватися на високій собівартості з можливістю введення роздрібної націнки лише за умов, якщо ринок може витримати підвищення вартості даного типу. Європейська Комісія має намір прискорити введення і вирішення всіх цих ключових задач. Завдання складне, але воно викликане тим, що Другий пакет законодавчих актів на сьогодні також майже закріплений у законодавстві.

Висновок. У багатьох країнах регулятор роботи залізниць або досі не визначений, або не має абсолютної незалежності від існуючої державної залізниці. Планувалося, що у кожній країні координатор роботи залізниці наглядатиме за функціонуванням нових структур, конкуренції і виступатиме як апеляційний орган у разі, якщо оператори вважають, що їм не дають працювати. Важливий авторитет закону Євро-союзу невпинно починає тиснути на уряди і залізниці Європейських країн — і вони змушені краще раніше, аніж пізніше, реагувати на нього. А у довгостроковій перспективі і сама галузь, разом із споживачами, чий інтереси вона обслуговує, має отримати прибутки.

Список використаної літератури:

1. Самсонкін В.М. Про підвищення ефективності пасажирських перевезень на залізничному транспорті //Залізничний транспорт України. – 2010. - № 1. – С. 43-45.
2. Высокоскоростные линии ж. д. Испании в 21 веке // Железные дороги мира – 2010 год - №12 стр. 17-24.
3. Позднякова Л.А. Стабилизация работы железнодорожного транспорта в условиях убыточности. // Бизнес-информ. - 2009. - № 5-6. - С. 45-58 .

Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л.І.
Дата надходження до редакції: 29.04.2012 р.

УДК 334.7.012.64: 631.15

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Л. А. Хромушина, Сумський національний аграрний університет

На основі дослідження існуючого зарубіжного досвіду еколого-економічної безпеки розвитку підприємницької діяльності обґрунтовано доцільність та можливість адаптованого застосування такого досвіду у вітчизняних умовах.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Еколого-економічні проблеми, в сільсько-господарській галузі, - зокрема, зумовлені відсутністю протягом тривалого часу цілісної екологічної політики, переважно екстенсивним способом ведення виробництва. Сучасний розвиток аграрної економіки стає все більш екологічно орієнтованим. Проте недосконалість існуючого організаційно-економічного механізму природокористування та охорони навколишнього середовища,

неврегульованість правових основ екологічної політики спонукає до подальших науково-практичних розробок у цій сфері. При цьому стане в нагоді більш плідний досвід зарубіжних країн у сфері охорони навколишнього природного середовища, природокористування, фінансування природоохоронних заходів, застосування екологічних інновацій, державного регулювання та нагляду за станом навколишнього середовища, міждержавних відносин у галузі досягнення рівня

еколого-економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зазначені проблеми знайшли своє відображення у наукових працях відомих дослідників-економістів та енвайронменталістів. Зокрема, узагальненню та дослідженню зарубіжного досвіду еколого-економічної безпеки розвитку підприємницької діяльності, у тому числі й у сільськогосподарській галузі, присвячували свої наукові праці В.А. Борисова, О.Л. Кашенко, Л.Г. Мельник, В.М. Трегобчук, О.М. Царенко, А.В. Чупіс та ін.

Водночас, наукові положення теоретичного та практичного значення щодо можливості адаптації зарубіжного досвіду екологобезпечного розвитку підприємницької діяльності у сільському господарстві залишаються недостатньо визначеними.

Формулювання цілей статті. Метою статті є узагальнення теоретико-методологічних та практичних аспектів зарубіжного досвіду еколого-економічної безпеки розвитку підприємницької діяльності в аграрній сфері та визначення особливостей його адаптації до реальних умов функціонування сільськогосподарських підприємств.

Для проведення дослідження необхідно вирішити такі *завдання*:

- з'ясувати особливості еколого-економічної політики окремих країн;
- визначити практичні аспекти екологобезпечної діяльності сільськогосподарського виробництва в зарубіжних країнах;
- обґрунтувати доцільність адаптованого застосування зарубіжного досвіду еколого-економічної безпеки розвитку підприємницької діяльності у вітчизняних умовах.

Виклад основного матеріалу.

Розширення та зміцнення механізмів зовнішньоекономічних відносин та запозичення світового позитивного досвіду у сфері ресурсно-екологічної безпеки можуть стати вагомими факторами зміцнення національної безпеки. На думку В.М. Трегобчука, Україна повинна проводити зовнішньоекономічну політику, застосовуючи ефективні інструменти міждержавного паритету щодо транскордонного перенесення шкідливих речовин, викидів та скидів промислових об'єктів, спорудження трансконтинентальних комунікацій [1, с. 11].

Достатньо високий ступінь екоресурсного споживання змусив уряд багатьох країн до прийняття законодавчої бази щодо забезпечення еколого-економічної безпеки, як невід'ємної частини національної безпеки держави.

У розвинених країнах світу характер і масштаби політики збереження навколишнього середовища обумовлені межами зіставлення інтересів навколишнього середовища з матеріальними інтересами системи господарювання. Якщо ж екологічні вимоги виходять за такі обмеження, то вони або взагалі не реалізуються, або частково реалізуються. Але у кінцевому результаті такий

підхід позитивно впливає на природоохоронну політику та підвищує її ефективність [2, с. 230].

Законодавство Японії щодо управління охороною довкілля орієнтовано на розробку, перш за все, стандартів здоров'я та додаткових обмежень для окремих галузей виробництва. Японія має найжорсткіші у світі санітарно-гігієнічні стандарти якості води. Характерною особливістю екологічної політики Японії є широке використання системи компенсацій за шкоду від забруднення довкілля, які сплачуються потерпілим від підприємств-забруднювачів довкілля.

Якісні характеристики об'єктів навколишнього природного середовища закладені в основу екологічної політики Великобританії. До початку проектування будь-якого будівництва визнано за необхідне проводити оцінку (екологічну експертизу) навколишнього середовища з подальшим періодичним контролем за його станом. Така практика започаткована і в Україні.

Швеція визначає пріоритетним завданням екологічної політики, з метою дотримання норм безпеки, розробку екологічно чистих виробничо-технологічних процесів і обладнання, які унеможливляватимуть антропогенні забруднення атмосфери, вод, ґрунтів.

Організаційно-правові засади регулювання та охорони навколишнього природного середовища Франції ґрунтуються на соціальному понятті якості життя та рівні екологічної свідомості і освіти населення, відображенні у чинному законодавстві об'єктивних потреб охорони життєвого середовища людини.

Національний комітет по плануванню і координації в галузі збереження навколишнього середовища в Індії розробляє для уряду рекомендації з правових, адміністративних і техніко-екологічних питань навколишнього середовища.

Нестандартним, на наш погляд, є проведення екологічної політики в Мексиці. Там всіма питаннями з поліпшення навколишнього природного середовища керує координаційний комітет під головуванням міністра охорони здоров'я.

Формами екологічного регулювання діяльності аграрних підприємств у розвинених країнах є: нормування якості елементів довкілля; нормування якості палива; нормування використання небезпечних речовин; ліцензування окремих видів діяльності; планування та поділ території на зони. Тут надалі розвивається механізм природоохоронної діяльності, який передбачає застосування екологічних субсидій, позик, податків, зборів, штрафів, кредитів і квот на викиди шкідливих речовин [3, с. 323].

Усі субсидії на екологічні програми надаються підприємствам з державного бюджету або із спеціальних фондів міністерств з питань охорони природи. Зокрема, в Австрії існує Фонд навколишнього середовища, у Швеції – Фонд для фінансування заходів щодо запобігання забрудненню внаслідок використання палива, у Туреччині –

Фонд для фінансування заходів щодо запобігання забрудненню навколишнього середовища.

Кошти, які спрямовуються на охорону навколишнього природного середовища в більшості країн (Нідерланди, Франція, Польща та ін.) акумулюються у спеціальних фондах екологічного призначення та використовуються виключно на фінансування природоохоронних досліджень і розробок, відшкодування збитків, підготовку і реалізацію екологічних програм [3, с. 203].

Поступово світова практика екологічного регулювання започаткувала застосування все більше економічних заходів. Результати виявилися ефективними. Зараз у США до методів економічного регулювання відносять:

- продаж «прав» на забруднення (підприємства, які не в змозі проводити самостійне очищення відходів, відшкодовують витрати на додаткове їх очищення на інших підприємствах) ;
- «бамбл-принцип» або «принцип бульбашки», який передбачає зниження екологічних вимог для певних технологічних операцій за рахунок збільшення їх для інших);
- принцип компенсації «забруднювач платить» (форма компенсаційних платежів у вигляді податку із чистого прибутку замість поточних відрахувань і платежів, які відносяться на виробництво і піддаються відшкодуванню через вартість продукції);
- банківське депонування зекономлених викидів, що надає можливості фірмам підсумовувати обсяги зменшення викидів для майбутнього використання за принципом «бульбашки»;
- важелі «нового федералізму» (управління розвитком міст за допомогою ринкових важелів при мінімізації федеральної участі, децентралізація влади і прийняття рішень, передача штатним агентствам частини функцій федеральних агентств, самофінансування програм розвитку міст);
- пряме і непряме оподаткування (пряме – для винуватців забруднення, побічне – для споживачів продукції забруднюючих галузей) [4, с. 119].

Очевидно, корисним стане запозичення наявного в зарубіжних країнах широкого набору еколого-економічних інструментів як засобів впливу держави на фінансовий стан економічних суб'єктів з метою екологізації їх діяльності. У світі існують багато різних форм використання податкових інструментів в екологічних цілях. Головна особливість податкового еколого-економічного інструментарію полягає у тому, що кошти, які збираються на бюджетні рахунки відповідного рівня, використовуються на фінансування екологічних заходів. Екологічні податки стягуються або окремо (за спеціальними статтями), або у складі інших податків. Екологічні податки є одним з головних фінансово-економічних важелів впливу на фінансовий стан економічних суб'єктів з метою орієнтації їх діяльності в екологічно сприятливо-

му напрямку.

У розвинених країнах світу спостерігається тенденція зростання ролі екологічних податків та їх стимулюючого впливу на розвиток економіки. Частка екологічних податків у цілому від підсумку оподаткування юридичних та фізичних осіб коливається від 3,2 % у США, до 11,9 % в Ірландії [3, с. 167].

Для здійснення пільгового кредитування екологічних програм у зарубіжних країнах засновано і успішно функціонують екологічні банки. У звичайних комерційних банках відкриті спеціальні лінії кредитування екологічно орієнтованих видів підприємницької діяльності. Зокрема, Комерційний банк Німеччини надає пільгові кредити фірмам і коунам для природоохоронних інвестицій; з 1998 р. функціонує новий банк екологічного напрямку; «Commerzbank» виділяє кошти на екологічну освіту населення.

В Японії система управління якістю виробництва використовує такі економічні важелі, як регулярні виплати відшкодування підприємствами за збитки, які вони спричиняють забрудненням середовища. Підприємства – джерела шуму, вібрації, неприємних запахів сплачують своєрідну компенсацію жителям, що мешкають поблизу.

Заслуговує на увагу світовий досвід екологічного страхування. Державна політика багатьох розвинених країн до середини 80-х рр. була заснована на адміністративних заходах. На початку цивільне законодавство регулювало відповідальність за забруднення та нанесення збитків навколишньому природному середовищу. Надалі законодавство було доповнено або замінено екологічним законодавством, яке діяло по принципу «забруднювач платить» [5, с. 90]. Саме цей принцип обумовив становлення та розвиток екологічного страхування.

Цікавим є досвід США, де екологічне страхування спрямоване на підвищення безпеки для пересічного громадянина та базується на страхуванні відповідальності. З метою законодавчого закріплення екологічного страхування у 1980 рр. прийнятий Федеральний закон про всебічну відповідальність за відновлення і збереження оточуючого середовища, відомий під назвою «Суперфонд». Завдяки цьому в США були проведені масштабні заходи по перезахороненню токсичних відходів із місць їх тимчасового зберігання і приведено до певних вимог безпеки значну частину звалищ відходів. Основною функцією закону є перекладення витрат по очищенню забруднених територій або земельних угідь на власників підприємств. У цілому в США існують такі групи договорів екологічного страхування: 1) екологічне страхування окремих видів діяльності, пов'язаних з ризиком забруднення навколишнього природного середовища; 2) екологічне страхування відповідальності при перевезеннях.

У країнах ЄС також діють національні режими екологічної відповідальності, закріплені низ-

кою відповідних законів, норм, правил і принципів у відповідності до міжнародних актів загальноєвропейського та світового значення (наприклад, до Декларації ООН). Діяльність інститутів ЄС зосереджено на реалізації у міжнародному масштабі принципу PPP – «polluter pays» principle («забруднювач платить») і надання позитивного досвіду іншим міжнародним структурам, а також країнам, що не є членами ЄС. Значну роль при цьому виконують норми ЄС, спрямовані на запобігання кліматичним змінам та безпечне поводження з відходами. Ґрунтовна та комплексна політика країн ЄС не тільки вирішує екологічні проблеми у самих країнах союзу, а й запобігає негативним впливам на країни-сусіди.

Комісія ЄС прийняла директиву (9 лютого 2000 р.) екологічної відповідальності – Білу книгу, яка стала значущим моментом у розвитку правового регулювання відповідальності у сфері охорони навколишнього природного середовища в європейських країнах [6].

Отже, аналіз світового досвіду екострахування свідчить про його ефективність. Проте існують певні причини, які обмежують застосування екологічного страхування, головною з них, на наш погляд, є проблема зацікавленості суб'єктів у добровільному екологічному страхуванні, а обов'язковість не завжди сприяє розвитку страхового бізнесу. До цього ж відчувається потреба в розробці нових методик оцінки ризиків та збитків, формуванні надійної статистичної бази. Актуальною залишається проблема підвищення ефективності використання страхових коштів з метою створення регіональних страхових фондів.

Підсумовуючи, можна сказати, що досвід економічно розвинених країн світу підтверджує значимість страхування як важливого інвестиційного ресурсу, у тому числі і природоохоронного значення.

Не виникає сумніву, що інноваційна діяльність та активно діючий ринок інновацій мають величезне значення для ефективного всебічного розвитку суспільства. У світі накопичено досвід державної підтримки інновацій. Наприклад, в Австрії людина, яка зробила винахід у галузі екології та енергетики, звільняється від усіх податків; у Німеччині існує приблизний показник заохочень дослідника; у США на це відводять 15 % фонду заробітної плати; у Японії теж напрацьовано корисний досвід (тут дослідники мають на рахунок мільйони доларів). На жаль, в Україні виділяються мізерні кошти на науку, не говорячи про винагороду видатним дослідникам та винахідникам.

Основну частину витрат на наукові дослідження та підготовку фахівців у галузі охорони навколишнього природного середовища розвинені держави беруть на себе. Приватний же бізнес займається здійсненням високорентабельних прикладних науково-технічних розробок. При цьому державні асигнування постійно збільшуються, зокрема, в Австралії за останнє десяти-

річчя фінансування природоохоронних програм збільшилося удвічі [2, с. 161].

Існує нагальна потреба у дослідженні і застосуванні світового практичного досвіду активізації та підтримки інноваційної діяльності на основі залучення довгострокового капіталу. А саме: послаблення податкового тиску та надання пільг підприємствам й установам, що здійснюють технологічні зміни; встановлення квот для організацій науково-технологічної сфери; застосування поруч з традиційними банківськими технологіями – кредитами, нетрадиційних способів фінансування інноваційних проектів, таких як франчайзинг, лізинг, факторинг, форфейтинг.

Формування єдиного Європейського наукового та інноваційного простору передбачає вступ до нього також і нових членів ЄС та держав, що погодилися на науково-технічне співробітництво з Євросоюзом. Серед інших країн дана угода була підписана у 2001 р. і Україною. Для виконання цієї угоди держава повинна забезпечити впровадження інновацій як пріоритетної складової загальної стратегії підвищення еколого-економічної безпеки країни та її конкурентноздатності у світі.

Одним із найбільш ефективних інструментів економіко-екологічного контролю в умовах ринку є екологічний аудит. Він одержав розвиток в економічно розвинених країнах (США, Канаді, Великій Британії, Німеччині, Нідерландах та ін.) у 70-тих роках ХХ століття. Водночас екоаудит набув розвитку як галузь підприємницької діяльності екологічної індустрії. У цих країнах опрацьовано концепції екологічного аудиту, затверджені національні стандарти і нормативні правові акти, що поєднуються з екологічним управлінням [8, с. 276].

Ключові принципи і положення екологічного аудиту реалізовані в Правилах Європейської Спільноти з екологічного менеджменту й екологічного аудиту №1836/93 (EMAS), прийнятих у 1993 р. З 1996 р. діють міжнародні стандарти ISO серії 14000-14010, 14011, 14012, що визначають загальні принципи та процедури екологічного аудиту. Міжнародний досвід проведення екологічного аудиту виділяє такі його форми: аудит, ініційований на рівні державних структур; транснаціональних корпорацій; галузевий; регіональний; внутрішній підприємств [8, с. 277].

Проте дане групування є умовним, оскільки, регіональний екологічний аудит може бути ініційований на державному рівні, а внутрішній аудит підприємств може проводитися за власною їх ініціативою чи галузевого управління. Договір екологічного страхування (добровільного та обов'язкового) передбачає проведення екологічного аудиту підприємства, який може бути проведений на територіальному, галузевому та внутрішньому рівнях.

Проблема екологічної кризи у сільському господарстві існує у багатьох країнах. У розвинених країнах вирішення даної проблеми проводиться

шляхом державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Сільськогосподарський сектор розглядається як стратегічна галузь, а підтримка здійснюється за рахунок бюджетних коштів. Західноєвропейський фермер за рахунок ринкових цін отримує тільки частину прибутку, решту ж доплачує держава. Зокрема, в Австрії частка державної підтримки сільського господарства у вартості продукції складає 44 %, у Швейцарії – 76 %, у Швеції – 47 %, у Канаді – 35 %, в Японії – 72 %, у США – 27–40 % залежно від урожайності [2, с. 180].

Слід звернути увагу на досвід США, де федеральні органи протягом тривалого часу проводять політику підтримки фермерства, яке, власне і є годувальником Америки, застосовуючи для цього різні форми субсидій. За останні десятиріччя допомога дрібним фермам збільшилася з 2 млрд. доларів до 13 млрд. доларів. Крім цього, держава відшкодовує витрати на контроль якості продукції, інформаційне забезпечення та наукові дослідження, застосовує пільгове оподаткування. У результаті сукупний обсяг державної допомоги за рік складає 26,7 млрд. доларів, що становить 24,6 % від загальної вартості продукції [2, с. 181]. Разом з цим уряд надає фінансову допомогу не тільки виробникам, а й споживачам сільськогосподарської продукції.

Екологічно чиста продукція визнається першочерговою складовою екологічної безпеки. Водночас, екологічність продукції є параметром її якості, що є визначальним в умовах світової конкуренції та набуває особливого значення для розвитку сільськогосподарських підприємств.

У процесі становлення відкритого загальноєвропейського ринку були розроблені єдині стандарти і підходи до технологічних регламентів, удосконалено національні стандарти систем якості ISO серії 9000 у країнах Західної Європи створено і впроваджено їх європейські аналоги – EN серії 29000. Вагоме значення надається сертифікації систем якості на відповідність цим стандартам, формуванню авторитетного європейського органу щодо сертифікації згідно з вимогами стандартів EN серії 45000.

З метою виживання у конкурентній боротьбі

великі фірми Європи об'єднують зусилля для впровадження прогресивних форм і методів управління якістю продукції; створено Європейський фонд управління якістю (EFQM), який поряд із Європейською організацією з якості (EOQ) заснував Європейську премію з якості. В основу Європейської премії якості покладений принцип «за системою оцінок». Підприємство проводить самооцінку своєї діяльності за встановленими критеріями і подає матеріали на відповідний конкурс з якості.

У світі для оцінки стану соціально-економічної та екологічної ситуації окремо взятої країни на міжнародному рівні використовується коефіцієнт життєздатності. За результатами обстежень, на сьогодні жодна країна світу не отримала максимальну кількість балів – 5. Наблизилися до цієї оцінки лише країни Скандинавії та Ісландія, життєздатність яких була оцінена на 4. Показник України є наближеним до критичного значення у 1,7–1,9 бали. Таке положення спонукає до серйозної роботи щодо вибору шляхів розвитку нашої країни, від чого залежатиме її майбутнє [9, с. 33].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, незважаючи на достатній досвід світової практики відносин між суспільством та природою щодо організації, регулювання, контролю та механізмів збереження якості навколишнього природного середовища, в багатьох розвинутих країнах існують певні проблеми поєднання екологічних вимог та економічних інтересів. В Україні також склалася складна екологічна ситуація, яка віддзеркалюється на соціально-економічному стані країни. Приймаючи участь у діяльності європейських міжнародних екологічних організацій, Україна безпосередньо долучається до практичної діяльності щодо розв'язання проблем довкілля у інтересах як національного, так і міжнародного значення. Тому вивчення та застосування з певною адаптацією світового досвіду з метою впровадження ефективних форм взаємовідносин у системі «природа – людина» буде мати позитивні результати, що покращить природні умови життєдіяльності людей та сприятиме екологічно безпечному розвитку підприємництва.

Список використаної літератури:

1. Трегобчук В. Ресурсно-екологічна складова національної безпеки / В. Трегобчук // Економіка України. – 1999. – № 2. – С. 4–14.
2. Царенко О.М. Основи екології та економіка природокористування: навч. посіб. / Царенко О.М., Несветов О.О., Кадацький М.О.; [2-ге вид., стер.]. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 400 с.
3. Кашенко О.Л. Фінанси природокористування / О.Л. Кашенко. – Суми: Вид-во «Університетська книга», 2000. – 421 с.
4. Экономическое регулирование охраны природы / П.И. Лепечук, А.В. Чупис, О.Л. Кашенко, Н.Х. Шершун. – К.: Урожай, 1994. – 160 с.
5. Хромушина Л.А. Екологізація сільськогосподарського виробництва як умова досягнення продовольчої безпеки / Л.А. Хромушина: матеріали наук.-практ. конф. викладачів, аспірантів та студентів, (Суми, 8–15 квітня 2008 р.) / Сумський національний аграрний університет. – Суми: Вид. «Довкілля», 2008. – В 3 т, т.1. – С. 131–132.
6. White Paper on environmental Liability. European Commission, 2000.
7. Царенко О.М. Основи екології та економіка природокористування: навч. посіб. / Царенко О.М., Несветов

О.О., Кадацький М.О.; [2-ге вид., стер.]. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 400 с.

8. Борисова В.А. Відтворення природного ресурсного потенціалу АПК: економічні аспекти / В.А. Борисова. – Суми: Вид-во «Довкілля», 2003. – 327 с.

9. Віленчук О.М. Формування системи страхування екологічних ризиків / О.М. Віленчук. – Житомир: Вид-во ДВНЗ «Держаний агроєкологічний університет», 2007. – 260 с.

На основе исследования существующего зарубежного опыта эколого-экономической безопасности развития предпринимательской деятельности обоснованно целесообразность и возможность адаптированного применения такого опыта в отечественных условиях.

On the basis of research of existent foreign experience of ecological and economic safety of development of entrepreneurial activity grounded expedience and possibility of the adapted application of such experience is in domestic terms.

Рецензент: д.е.н., професор Чупіс А.В.

Дата надходження до редакції: 16.03.2012 р.

УДК 65.014

ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Я. Р. Ярема, к.е.н., доцент, Львівська державна фінансова академія

В статті розглянуто питання формування структури зовнішньоекономічного потенціалу підприємства

Ключові слова: потенціал, підприємство, структура, формування, розвиток

Постановка проблеми. Складність економічних явищ і процесів у світовому господарстві і зросла кількість елементів, що оточують підприємство, робить стратегічне планування обов'язковою умовою господарської діяльності. До того ж, потреба в зваженій ефективній політиці і передбачення руху зовнішньоекономічної діяльності фірми зростає зі збільшенням кількості ринків, де вона проводить свою комерційну діяльність. Зовнішньоекономічна діяльність фірми включає такі основні напрямки: вихід на зовнішній ринок; експортно-імпорتنі постачання товарів; валютно-фінансові і кредитні операції; міжнародний маркетинг, однак, здійснення зовнішньоекономічної діяльності можливе при наявності міцного зовнішньоекономічного потенціалу підприємства.

Аналіз статей і публікацій. Проблема поліпшення зовнішньоекономічного потенціалу підприємств України дуже актуальна [1-5]. В теперішній час у наукових дослідженнях немає єдиного визначення цього явища. Для дослідників [1-7] він представляється дещо абстрактною категорією. Його границі розпливчасті, чинники не цілком визначені, вплив на поточні процеси опосередкований [2-6]. Але разом з тим ця ж категорія досить конкретна, оскільки практично кожне рішення може зробити на нього або деякий позитивний, або негативний вплив. Експорт українських товарів і послуг може дати забезпечити приплив у країну коштів, необхідних для проведення повного реформування економіки і поліпшення добробуту суспільства. На даний момент ситуація з українським експортом не так гарна як хотілося б. Крім того, сама структура українського експорту на сьогоднішній день дуже далека від оптимальної. І ця проблема необхідно вирішувати в найближ-

чий термін. Але для того, щоб вирішити проблему, потрібно її детально вивчити, проаналізувати, виявити джерела і способи формування і зміцнення зовнішньоекономічного потенціалу.

Мета статті – дослідження питання формування структури зовнішньоекономічного потенціалу підприємства.

Основний матеріал. Термін "потенціал" (від латинського слова *potentia*) звичайно трактується як "сила", "міцність". Цей термін вживається для позначення коштів, запасів і джерел, що є в наявності, які можуть бути використані для досягнення певної мети, рішення певного завдання, а також можливостей окремої особи, суспільства, держави в якійсь області.

Поняття "потенціал" означає здатність, приховану можливість, чинність, що може виявитися при відомих умовах. Можна припустити, що це джерела, можливості, кошти, запаси, які можуть бути приведені в дію, використані для рішення певного завдання. Її зміст і широта використовуваного поняття вимагає конкретизації й чіткості його визначення при науковому рішенні поставленої проблеми. Поняття потенціал визначається як "сукупність можливостей" підприємства.

Під зовнішньоекономічним потенціалом підприємства прийнято розуміти сукупність показників або чинників, що характеризують його силу, джерела, можливості, засоби, запаси, здібності, ресурси і багато інших виробничі резерви, які можуть бути використані в зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД) для одержання прибутку або певної частки ринку.

Потенціал будь-якої системи є ознакою її функціонування й розвитку – закони еволюції системи можна сформулювати, використовуючи як